

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት

የሰ.መ.ቁ. 08903

መ.ጋቢት 06 ቀን 2005 ዓ.ም.

ዳኞች፡- ፀጋዬ ወርቅአየሁ
ጌትነት መንግሥቱ
ሰለሞን ጎራው
አብዬ ካሣሁን
በሪሁን አዳኛ

አመልካች..... ቦሰና ዓለማየሁ
እናት ዓለማየሁ
ያሳብ ዓለማየሁ
ገነት ዓለማየሁ

ተ ጠ ሪ ብታሙ ዓለማየሁ
ቀረብሽ ዓዳሙ
ፈቃዱ ጋሻዬ
ተሾመ ጥሩነህ

ፍርድ

ከመዘገብ ምርመራው እንደተረዳነው አመልካቾች የሥር ከሳሾች ተጠሪዎች ደግሞ ተከሳሾች በመሆን ተከራክረዋል። የክስ ይዘት ወላጅ አባታችን አቶ ዓለማየሁ ቤተው በጂጋ ከተማ መኖሪያ ቤት ሠርቶ ሲኖር ከዚህ ዓለም በሞት ተለይቷል። አንደኛ ተጠሪ ከእኛ ጋር የአባታችን ወራሽ ሆኖ አንድ ድርሻ እያለው፤ ሁለተኛ ተጠሪም የሟች አባታችን ሚስት ሳትሆን እንደሚስት ተቆጥራ ለአራተኛ ተጠሪ በባለዕዳነት ተፈርዶባቸው ከአባታችን በውርስ ያገኘው ቤት በአፈፃፀም ሂደት በጨረታ ለሦሥተኛ

ተጠሪ ተሸጦለታል። ስለሆነም ቤቱ የወራሾች ሃብት በመሆኑ ስለአንደኛ እና ሁለተኛ ተጠሪ ዕዳ የጋራ ሃብት የሆነው ቤት ሊሸጥብን ስለማይገባ የተደረገው ሽያጭ ፈርሶ ቤቱ እንዲመለስ ይደረግልን በማለት ጠይቀዋል።

አንደኛ እና ሁለተኛ ተጠሪዎች የውርስ ሃብት የሆነው ቤት ስለአራተኛ ተጠሪ ዕዳ መሸጡ አግባብ አልነበረም ሲሉ ሦሥተኛ ተጠሪ በበኩሉ ቤቱ የተሸጠው በአንደኛ እና ሁለተኛ ተጠሪዎች ዕዳ ምክንያት ብቻ ሳይሆን ቤቱን ለአመልካቾች ባወረሷቸው አቶ ዓለማየሁ ቤተው ዕዳ ምክንያት ጭምር ነው፤ በዚህ የተነሳ አፈፃፀም ቀጥሎ በፍርድ ቤቱ ትዕዛዝ በተደረገ የጨረታ ሂደት ተሳትፎ ቤቱን የገዛሁ እና የባለቤትነት የምስክር ወረቀት ያገኘሁበትም በመሆኑ ቤቱን እንድመልስ ሊደረግ አይገባም በማለት ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ ከመረመረ በኋላ አመልካቾች ለክስ ምክንያት ያደረጉት የውርስ ቤት የተሸጠው እነርሱ እንደሚሉት በአንደኛ እና በሁለተኛ ተጠሪዎች ዕዳ

ብቻ ሳይሆን በአመልካቾች አውራሽ አቶ ዓለማየሁ ቢተው ዕዳ ጭምር ነው። ይህንንም ጨረታ ከወጣበት የጋዜጣ ማስታወቂያ ላይ መረዳት ይቻላል፤ ነገሩ እንዲህ ከሆነ አመልካቾች በአባታቸው ዕዳ ምክንያት የተሸጠው ቤት እንዲመለስላቸው የሚጠይቁበት አግባብ የለም በማለት አቤቱታቸውን ባለመቀበል ወስኗል።

አመልካቾች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መደበኛ ችሎት ቅሬታቸውን ያቀረቡ ቢሆንም ፍርድ ቤቱ በሃራጅ የተደረገውን ሽያጭ ተገቢ ነበር ካለ በኋላ አንደኛ እና ሁለተኛ ተጠሪዎች ግን የነርሱ ብቻ ያልሆነውን ቤት ማሸጣቸው አመልካቾችን የሚጎዳ በመሆኑ ቤቱ የተሸጠበትን ብር 15,700 (አሥራ አምስት ሺህ ሰባት መቶ ብር) ባልተነጣጠለ አላፊነት ለአመልካቾች ሊከፍሉ ይገባል በማለት የሥር ፍርዱን በማሻሻል ወስኗል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው ይህን ውሳኔ ለማስቀየር ሲሆን አመልካቾች

- አውራሻችን አቶ ዓለማየሁ የተፈረደባቸው ፍርድ ሳይኖር እንደተፈረደባቸው ሆኖ በጋዜጣ ማስታወቂያ ስለወጣ ብቻ ሽያጩ ተገቢ እንደሆነ መታሰቡ ተገቢ አልነበረም፤
- ሦሥተኛ ተጠሪም ቤቱ የአውራሻችን መሆኑን አብሮ ኗሪ በመሆኑ እያወቀ ከቅን ልቡና ውጪ መግዛቱ ዕውቅና ሊሰጠው አይገባም ነበር፤
- በፍርድ ባለዕዳ እና በፍርድ ባለመብት መካከል የተካከል ግንኙነት እንደነበር የሚያስረዱ ምስክሮች አሉን እያልን ማስረጃዎቻችን ሳይሰሙ ፍርድ ቤቱ ወደውሳኔ ማምራቱ ሥህተት ነበር፤
- ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ባልተጠየቀ ዳኝነት ግንኙነታችንን መሠረት ያላደረገ ውሳኔ መስጠቱ ተገቢ አልነበረም በማለት የሥር ፍርዱ እንዲሻርላቸው ጠይቀዋል።

አንደኛ ተጠሪ ከዚህ ዓለም በሞት በመለየቱ እና ወራሽ የሚሆኑ ሰዎች ባለመቅረባቸው በርሱ ላይ የቀረበው ክስ ተቋርጧል። ሁለተኛ እና አራተኛ ተጠሪ ጥሪ ተደርጎላቸው ያልቀረቡ በመሆኑ ጉዳዩ በሌሎች እንዲታይ ተወስኗል። ሦሥተኛ ተጠሪ ለቀረበው አቤቱታ በሰጠው መልስ የሥር ፍርዱ መሠረታዊ የሆነ የህግ ሥህተት የለበትም በማለት እንዲጸናለት ጠይቋል። ክርክሩም በዚህ ተጠናቋል።

እኛም መገዘቡን መርምረናል። እንደመረመርነውም ለክስ ምክንያት የሆነው ቤት በአቶ ዓለማየሁ ቢተው ስም የተመዘገበ መሆኑ አላከራከረም። የሚያከራክረው ቤቱ የተሸጠው ስለአንደኛ እና ሁለተኛ ተጠሪዎች ዕዳ ነው? ወይስ ስለሚች ዓለማየሁ ቢተው ዕዳ ጭምር? ቤቱ የተሸጠው የአቶ ዓለማየሁ ወራሾች በሆኑት አንደኛ እና ሁለተኛ ተጠሪዎች ዕዳ ብቻ ከሆነ በፍርድ ቤት ትዕዛዝ የተደረገው ጨረታ የሚፈርስበት የህግ ምክንያት አለ ወይስ የለም? የሚለው በመሆኑ እንደሚከተለው በየተራ እናያቸዋለን።

ከመጀመሪያው ነጥብ ስንሳ ለክርክሩ ምክንያት የሆነው በአቶ ዓለማየሁ ቢተው ስም የተመዘገበው ቤት የተሸጠው በፍርድ አፈፃፀም ላይ ነው። ለአፈፃፀም ክርክሩ መነሻ የሆነው በምዕራብ ጎጃም መስተዳድር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ. 13930 የተሰጠው ፍርድ ነው። ይህ ፍርድ በተሰጠበት መገዘብ ላይ ከሳሽ ተሾመ ጥሩነህ ተከሳሾች ደግሞ አንደኛ ተጠሪ ሃብታሙ ዓለማየሁ እና ሁለተኛ ተጠሪ ቀረብሽ አዳሙ ናቸው። አቶ ዓለማየሁ ቢተው

ተከራካሪ ሆነው አልተፈረደባቸውም። ስለሆነም ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ቤት የተሸጠው በሚች አቶ ዓለማየሁ ቤተው ዕዳ ምክንያት ሳይሆን በአንደኛ እና በሁለተኛ ተጠሪዎች ዕዳ ምክንያት መሆኑን መረዳት ይቻላል። በዚህ ረገድ ዕዳውን ለማስከፈል የአቶ ዓለማየሁ መኖሪያ ቤት በጨረታ እንዲሸጥ በተወሰነ እና በጋዜጣ ጥሪ እንዲደረግ በታዘዘ ጊዜ አቶ ዓለማየሁ ባለዕዳ እንደሆኑ ተደርጎ የጨረታ ማስታወቂያ መውጣቱ ሥህተት ነበር። ይህ መሆኑ ብቻውን ግን ቤቱ ስለአቶ ዓለማየሁ ዕዳ የተሸጠ ነው ለማለት አያስችልም። ስለሆነም ቤቱ በአመልካቾች

ወላጅ አባት አቶ ዓለማየሁ ዕዳ ምክንያት የተሸጠ አይደለም ብለናል። ነገሩ እንዲህ ከሆነ ይህን ተከትሎ የሚመጣው ሌላው ጥያቄ አመልካቾች በውርስ ያገኙት ቤት ስለሁለተኛ ተጠሪ ዕዳ ሊሸጥ የሚችልበት የህግ ምክንያት አለ ወይስ የለም? የሚለው ነጥብ ነው። አመልካቾችና ሁለተኛ ተጠሪ የወላጅ አባታችን ሚስት ሳትሆን እና በቤቱ ላይ አንዳች መብት ሳይኖራት ስለርሷ ዕዳ ቤቱ መሸጡ ተገቢ አልነበረም ሲሉ ሁለተኛ ተጠሪ ለክሱ በሰጠችው መልስ ሚስት ነኝ፣ በቤቱም ላይ መብት አለኝ አትልም። የአንደኛ ተጠሪ እናት ከመሆኗ በቀር የሚች አቶ ዓለማየሁ ቤተው ሚስት አለመሆኗን ዕዳውንም ቢሆን በራሷ መንገድ ከምትከፍል በቀር ስለአርሷ ዕዳ ቤቱ መሸጡ ሥህተት እንደነበር ትገልጻለች። ነገሩ እንዲህ ከሆነ ደግሞ ክርሷ አንጻር ሲታይ ቤቱ ስለርሷ ዕዳ በሃራጅ እንዲሸጥ መደረጉ ስህተት ነበር ማለት ነው።

አንደኛ ተጠሪን በተመለከተ ግን አሁን ክርክር ለቀረበበት ቤት ወራሽ ነው። የቤቱ ወራሽ እርሱ ብቻ ሳይሆን አመልካቾችም ጭምር ናቸው። አልተከፋፈሉትም። ወራሾች ያልተከፋፈሉት ሃብት በመካከላቸው ሳይነጣጠል የሚቆይ በመሆኑ ስለጋራ ሃብት በህጉ ላይ የተደነገገው ተፈጻሚ ይሆንባቸዋል (የፍ.ብ.ህ.ቁ. 1060)። በአንደኛ ተጠሪ ዕዳ ምክንያት ቤቱ በድርሻው መጠን ለዕዳ ማስፈጸሚያ ሊውል ይችላል ማለት ነው። ስለአንደኛ ተጠሪ እዳ ቤቱ ሊሸጥ የሚችል ከሆነም ሽያጩ የሚፈርስበት ሁኔታ የለም። ሽያጩ ባይፈርስም ግን የቤቱ የተፈጥሮ ጠባይ በከፊል ሊሸጥ የሚችል ባለመሆኑ ስለአንደኛው ተጠሪ ዕዳ ቤቱ በሚሸጥበት ጊዜ የጋራ ባለሃብት የሆኑት አመልካቾች የቀዳሚነት መብት ይኖራቸዋል [የፍ.ብ.ህ.ቁ.1272፣ 1388 እና 1394(1)]። የቀዳሚነት መብታቸውን ለመጠቀም ንብረቱ ለሦሥተኛ ተጠሪ መተላለፉን ካወቁበት ጊዜ ጀምሮ በመብታቸው ሊገለገሉበት የፈለጉ መሆናቸውን ለአዲሱ ባለሃብት ማስታወቅ ይገባቸዋል [የፍ.ብ.ህ.ቁ.1401 (1) እና 1402]። ቤቱ በሦሥተኛ ተጠሪ ስም እንዲዛወር ፍርድ ቤቱ ትዕዛዝ ያስተላለፈው ሰኔ 27 ቀን 2000 ዓ.ም ነው። አመልካቾች አቤቱታ ያቀረቡት ደግሞ በአስራ ሁለተኛው ቀን ሐምሌ 09 ቀን 2000 ዓ.ም ነው። የቤቱ ስሙ-ሃብትነት በገዢ ስም እንዲዛወር ለአመልካቾች የተነገረው መቼ እንደሆነ የቀረበ ማስረጃ የሌለ በመሆኑ ክስ ካቀረቡበት ቀን አንድ ቀን ቀድሞ ባለው ጊዜ እንደተነገራቸው ይታሰባል። ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ባለው የሁለት ወር ውስጥ የስሙ-ሃብትነቱ ዝውውር በገዢ ስም እንዲዛወር ለአመልካቾች የተነገረበት ቀን እንደሆነ መውሰድ ይቻላል። ከዚህ ጊዜ ጀምሮ ባለው ሁለት ወር ውስጥ አመልካቾች በፍርድ ቤት የተደረገው የሃራጅ ሽያጭ እንዲፈርስ በክስ መጠየቃቸው በቀዳሚነት መብታቸው በመገልገል ቤቱን ማስቀረት ስለመፈለጋቸው ለአዲሱ ገዢ (ለሦሥተኛ ተጠሪ) የማስታወቅ ውጤት ያለው ነው [የፍ.ብ.ህ.ቁ.1400]። ስለሆነም ገዢው (ሦሥተኛ ተጠሪ) የገዛውን ቤት ለአመልካቾች ለማስተላለፍ ይገደዳል

[የፍ.ብ.ህ.ቁ.1405]፡፡ በዚህ የተነሳ ሦሥተኛ ተጠሪ በሃራጅ የገዛውን እና አሁን ክርክር የቀረበበትን ቤት ለአመልካቾች የማስተላለፍ ኃላፊነት አለበት፡፡ ይህ ግዴታውን የሚወጣው ግን ቤቱን የገዛበት ዋጋ ብር 15,700 (አሥራ አምስት ሺህ ሰባት መቶ ብር) እና የቤቱን ስሙሃብትነት ለማዛወር በደረሰኝ ቁጥር 91735 ያወጣው ብር 185 (አንድ መቶ ሰማንያ አምስት ብር) የቤቱን ዋጋ ከከፈለበት ከሰኔ 27 ቀን 2000 ዓ.ም ጀምሮ ገንዘቡ ተጠቃሎ እስኪከፈለው ድረስ ከሚታሰበው 9% ወለድ ጋር ታስቦ ሲከፈለው ነው [የፍ.ብ.ህ.ቁ.1406 እና 1408]፡፡ ይህ ቢሆንም ግን በሚለቀው ንብረት ላይ ያወጣውን ገንዘብ በተመለከተ ያለአግባብ በመበልጸግ ህግ ሊጠይቅ የሚችልበት መብት የሚቀርበት አይሆንም [የፍ.ብ.ህ.ቁ.1409]፡፡

ቤቱ ስለአንደኛው ተጠሪ ዕዳ ሊሸጥ የሚችል በመሆኑ ክፍ ሲል እንደተገለጸው ሽያጩ የሚፈርስበት አግባብ የለም፡፡ የገዢው ሦሥተኛ ተጠሪ ግዴታ የገዛበት ዋጋ ተመልሶለት ቤቱን ቀዳሚ መብት ላላቸው አመልካቾች ማስረከብ ነው፡፡ ይህ ሲሆን ቀዳሚ መብት ያላቸው አመልካቾች ገዢው ቤቱን ለመግዛት ያወጣውን ብር 15,700 (አሥራ አምስት ሺህ ሰባት መቶ ብር) እና ለስም ማዛወሪያ የከፈለውን ብር 185 (አንድ መቶ ሰማንያ አምስት ብር) ክፍያውን ከፈጸመበት ከሰኔ 27 ቀን 2000 ዓ.ም ጀምሮ ገንዘቡ ተከፍሎ አለቀ ድረስ ከሚታሰብ ህጋዊ ወለድ ጋር ባልተነጣጠለ ኃላፊነት የመክፈል ግዴታ አለባቸው፡፡

ክፍ ሲል በተጠቀሱት ምክንያቶች የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መደበኛ ችሎት በፍርድ ቤት የተደረገውን ሽያጭ ማጽናቱ ተገቢ ቢሆንም አመልካቾች በማይንቀሳቀሰው ሃብት ላይ ያላቸውን ልዩ ጥቅም፣ እና በህግ የተጠበቀላቸውን የቀዳሚነት መብት በሚጎዳ ሁኔታ የሽያጩን ገንዘብ ብር 15,700 (አሥራ አምስት ሺህ ሰባት መቶ ብር) እንዲያገኙ መወሰኑ ሥህተት ነበር፡፡ ስለሆነም የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ውሳኔ

ስለአንደኛ ተጠሪ ዕዳ ለክርክር ምክንያት የሆነውን ቤት ሊሸጥ የሚችል በመሆኑ በሃራጅ የተደረገው ሽያጭ የሚፈርስበት አግባብ የለም፡፡ ይሁንና የአመልካቾች ጥያቄ ቤቱን ከገዢው ላይ የማስቀረት ቁርጥ ሃሳብ ያላቸው መሆኑ የጋራ ባለሃብት የሆኑበትን ቤት በቀዳሚነት የማስመለስ ፍላጎት ያላቸው መሆኑን የሚያሳይ በመሆኑ ከገዢው ላይ የተሸጠውን ቤት የማስመለስ መብት አላቸው፡፡ ስለሆነም ሦሥተኛ ፈቃዱ ጋሻዬ ቤቱን የገዛበትን ዋጋ ብር 15,700 (አሥራ አምስት ሺህ ሰባት መቶ ብር) እና ለስም ማዛወሪያ የከፈለውን ብር 185 (አንድ መቶ ሰማንያ አምስት ብር) ክፍያውን ከፈጸመበት ከሰኔ

27 ቀን 2000 ዓ.ም ጀምሮ ገንዘቡ ተከፍሎ አለቀ ድረስ ከሚታሰብ 9% ወለድ ጋር ሲከፈለው በጂ.ጋ ከተማ 01 ቀበሌ የሚገኘውን ቀደም ሲል በአቶ ዓለማየሁ ቢተው ስም የተመዘገበውን እና አሁን ግን በአርሱ (በሦሥተኛ ተጠሪ ፈቃዱ ጋሻዬ) ስም የተመዘገበውን

በምስራቅ፡ መንገድ
በምዕራብ፡ ባዶ ቦታ
በሰሜን፡ ባዶ ቦታ
በደቡብ፡ አቶ አታላይ ጥሩነህ

የሚያዋስኑትን ቤት ለአመልካቾች እንዲያስረክብ እና ስሙሃብትነቱንም በአመልካቾች ስም ለማዛወር በሚያስችል ደረጃ የሚያስፈልገውን ማስረጃ ሁሉ ለአመልካቾች እንዲያስረክብ ወስነናል፡፡ ቤቱ የተገዛበት ዋጋ ብር 15,700 (አሥራ አምስት ሺህ ሰባት መቶ ብር) እና

ለስም ማዛወሪያ የተከፈለው ብር 185 (አንድ መቶ ሰማንያ አምስት ብር) ክፍያው ከተፈጸመበት ከሰኔ 27 ቀን 2000 ዓ.ም ጀምሮ ገንዘቡ ተከፍሎ አለቀ ድረስ ከሚታሰብ 9% ወለድ ጋር ለገዢው እንዲከፈል የተወሰነው ገንዘብ የመክፈል ያልተነጣጠለ ኃላፊነት ያለባቸው የቀዳሚነት መብታቸውን የተገለገሉበት አመልካቾች ናቸው ብለናል።

ሦስተኛ ተጠሪ ፈቃዱ ጋሻዬ በሚለቀው ንብረት ላይ ያወጣው ገንዘብ ካለ በፍ.ብ.ሀ.ቁ.1409 እንደተደነገገው ያለአግባብ በመበልጸግ ህግ የመጠየቅ መብቱ የተጠበቀ ነው።

ከሣራና ወጪ ይቻቻሉ።

ትዕዛዝ

የውሳኔውን ይዘት እንዲያውቁት ግልባጩ ለሥር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍላቸው። ይፃፍ።
ቀደም ሲል በትዕዛዝ የመጣውና ቁጥሩ 19595 የሆነው የምዕራብ ጎጃም መስተዳር ዙን ከፍተኛ ፍርድ ቤት መዝገቡን ለላከው ፍርድ ቤት ይመለስ።

የተሰጠ ዕግድ ካለ ተነስቷል። ይፃፍ።
መዝገቡ ተዘግቷል። ወደመዝገብ ቤት ይመለስ።

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰር ሰሚ ችሎት

የሰ.መ.ቁ. 80459
ሐምሌ 22 ቀን 2011 ዓ.ም.

ጭኞች፡- ፀጋዬ ወርቅአየሁ
ኃ/የሱስ ተ/ማርያም
አብዬ ካሣሁን
ታንተይገኝ የማነ
አራጌ ዘለቀ

አመልካችደርብ ግዢው
ተጠሪዓቃቤ ህግ

ፍርድ

ከመዝገብ ምርመራው እንደተረዳው ዓቃቤ ህግ ጥቅምት 06 ቀን 2011 ዓ.ም በተፃፈና በተሻሻለ አቤቱታ በሥር ፍርድ ቤት አንደኛ ተከላሽ የነበረው ጎጃም አዘነ እና የአሁን አመልካች የወ.ህ.ቁ. 32 (1) (ሀ) እና 539 (1) (ሀ) ላይ የተመለከተውን በመተላለፍ ጎጃም አዘነ ባለቤቱ ሟች ህብስት ደነቀው ሌላ ሴት አፍቅርብኛል በሚል ቅናት ተነሳስታ፤ የአሁን አመልካች ደግሞ ሌላ ሴት ይዞብሻል በሚል አንደኛ ተከላሽን በውሽምነት ለመያዝ በማሰብ ሐምሌ 18 ቀን 2009 ዓ.ም ከሌሊቱ በግምት 5:00 ሲሆን ህብስት ደነቀው ከቤቱ በተኛበት ጎጃም አዘነ እና አመልካች በዱላ ጭንቅላቱን ደጋግመው ሲመቱት ህይወቱ ሊያልፍ ባለመቻሉ ጎጃም አዘነ በምሣር (መጥረቢያ) ጭንቅላቱን ስትመታው አመልካች በጨቤ ጎኑን እና ደረቱን ደጋግሞ በመውጋት ከገደሉት በኋላ አስከሬኑን ከውጭ አውጥተው በመጣል ከባድ የግፍ አገዳደል ፈጽመዋል የሚል ክስ አቅርቦባቸዋል።

የሥር ፍርድ ቤት አንደኛ ተከላሽ ጎጃም እና አመልካች እንዲቀርቡ ተድርጎ እና ክስን እንዲረዱትም ከተነበበላቸው በኋላ የተከሰሰንበትን የወንጀል ድርጊት አልፈጸምንም፤ ጥፋተኞች አይደሉንም በማለት ክደው ተከራክረዋል።

ዓቃቤ ህግ አመልካቾች የተከሰሱበትን የወንጀል ድርጊት ስለመፈጸማቸው የካዱ ቢሆንም እንደክሱ የሚያስረዱ ምስክሮች አሉኝ በማለት ስድስት ምስክሮችን አቅርቦ አስደምጧል። ፍርድ ቤቱም የቀረቡትን ምስክሮች ቃል ከሰማ በኋላ ዓቃቤ ህግ ከምስክሮቹ ውስጥ አንዱ የሟች እና በሥር ፍርድ ቤት የአንደኛ ተከላሽ ጎጃም አዘነ ልጅ በፖሊስ ጣቢያ እና በቀዳሚ ምርመራ አድራጊው ፍርድ ቤት የሰጠችውን ምስክርነት በመቀየር ለፍርድ ቤት ብትመሰክርም በቀዳሚ ምርመራው አድራጊ ፍርድ ቤት እና በፖሊስ ጣቢያ የሰጠችውን ቃል እንዳቀርብ ይፈቀድልኝ ብሎ ተፈቅዶለት አቅርቧል። ከዚህ በኋላም ፍርድ ቤቱ የቀረቡትን ማስረጃዎች በጥቅሉ መዘዋወሩ አመልካች እና የሥር ፍርድ ቤት አንደኛ ተከላሽ ክስን እንዲከላከሉ ብይን ሰጥቷል።

አመልካች በጊዜው ሚች ከሞተ በኋላ ተጠርቶ መሄዱን እንጂ በተከሰሰበት የወንጀል ድርጊት ላይ ተሳታፊ እንዳልነበር ያረጋግጡልኛል ያላቸውን ሁለት የመከላከያ ምሥክሮች አቅርቦ አስደምጧል።

ፍርድ ቤቱም የቀረበው ክርክር እና ማስረጃ ከመረመረ በኋላ አመልካች ያቀረባቸው የመከላከያ ምስክሮች ክሉን ማስተባበል አልቻሉም፤ ይልቁንም የዓቃቤ ህግ የሰውና የጽሁፍ ማስረጃዎች አመልካች የተከሰሰበትን የወንጀል ድርጊት መፈጸሙን የሚያረጋግጡ በመሆኑ አመልካች በተከሰሰበት ድንጋጌ መሠረት ጥፋተኛ ነው በማለት በአሥራ ሥድስት ዓመት ጽኑ ዕሥራት እንዲቀጣ ወስኗል።

አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ቅሬታውን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መደበኛ ችሎት ያቀረበ ቢሆንም ፍርድ ቤቱ አቤቱታውን ሳይቀበለው ቀርቷል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው ይህን ውሳኔ ለማስለወጥ ሲሆን አመልካች በቅሬታው ላይ ብዥኛዎ የዓይን ምስክር ተባላ የቀረበችው የሚችል ልጅ እኛ ወንጀሉን ስለመፈጸማችን አለማየቷን አስረድታለች፤ በፖሊስ ጣቢያ እና በቀዳሚ ምርመራ አድራጊው ፍርድ ቤት የሰጠችውን የምስክርነት ቃል በተመለከተ በከፍተኛ ተጽዕኖ ሥር ሆና የሰጠችው ቃል እንደሆነ አስረድታለች። ይህ እንዳለ ሆኖ ምስክሯ በአካል ቀርባ መስክራ እያለ በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድ ቤት እና በፖሊስ የሰጠችውን ቃል መቀበል እና በማስረጃነት መያዝ ተገቢ አልነበረም፤ አባቷን እኔ ገድዬባት ቢሆን ኖሮ በእኔ ላይ ለመመስከር የማትፈልገው ምክንያት አልነበረም በማለት የሥር ፍርዱ እንዲታረምለት ጠይቋል።

ዓቃቤ ህግ በቀረበው ቅሬታ ላይ መልስ እንዲያቀርብ ታዝዞ ባቀረበው መልስ የአመልካች ቅሬታ ያስቀርባል የተባለበት ጭብጥ የፍሬ ነገር ጉዳይ በመሆኑ በዚህ ሰበር ችሎት ሊመረመር አይገባም፤ ምስክሯ በመጀመሪያ የሰጠችውን ምስክርነት የለወጠችው ውላ አድራጊነቱን በማመዘዝን በወላጅ እናቷ ላይ ለመመስከር አለመፈለግን ከሚያሳይ በቀር ዕውነተኛው ቃሏ በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድ ቤት የሰጠችው መሆኑ ተረጋግጦ መወሰኑ ተገቢ ነበር፤ የአንደኛ ዓቃቤ ህግ ምስክር ወንድም በወላጅ እናትዋ ላይ እንዳትመስክር በማስፈራራቱ ተከስሶ ተከላክል መባሉ ሲታይ እና በኤግዚቢትነት የተገኘው ማስረጃ ተደማምረው ሲታዩ አመልካች የተከሰሰበትን የወንጀል ድርጊት ስለመፈጸሙ የሚያሳይ በመሆኑ የሥር ፍርዱ ሊጸና ይገባል በማለት ተከራክሯል። ክርክሩም በዚህ ተጠናቋል።

እኛም መዝገቡን መርምረናል። እንደመረመርነውም ውሳኔ የሚሹት ጭብጦች በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድ ቤት የተሰጠው የአንደኛ ዓቃቤ ህግ ምስክር ቃል ለፍርድ ቤቱ መቅረብ ይችላል ወይስ አይችልም? ሊቀርብ የሚችል ከሆነ የሚቀርበው በምን ሁኔታ ነው? ውጤቱስ ምን ይሆናል? ዓቃቤ ህግ ከዚህ ማስረጃ ውጪ አመልካች የተከሰሰበትን የወንጀል ድርጊት ስለመፈጸሙ የሚያረጋግጥ ማስረጃ አለው ወይስ የለውም የሚሉት ነጥቦች በመሆናቸው እንደሚከተለው በየተራ እንመለከታቸዋለን።

የመጀመሪያውን ጭብጥ በተመለከተ በሁለት መንገድ ማየት ያስፈልጋል። የመጀመሪያው በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድ ቤት የተሰጠ የምስክርነት ቃል ለከፍተኛው ፍርድ ቤት እንደሚቀርብ በወ.መ.ሥሥ.ህ.ቁ. 144 ላይ ተደንግጓል። ስለሆነም በዚህ ድንጋጌ መሠረት ምስክርነቱ በማስረጃነት ቀርቦ ሊመዘን የሚችል መሆኑ አያከራክርም። በማስረጃነት

የሚቀርብበትን ሁኔታ በተመለከተ ግን በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድ ቤት ምስክርነቱን የሰጠው ምስክር የሞተ፣ የአዕምሮ ጉድለት ያገኘው፣ ማግኘት ያልተቻለ እንደሆነ፣ በሀመም ምክንያት ሊቀርብ የማይችል ወይም በኢትዮጵያ ግዛት ውስጥ ባለመኖሩ ሊቀርብ የማይችል በሆነ ጊዜ ነው። የድንጋጌው ዓላማ ከፍ ሲል በተገለጹት ሁኔታዎች ምስክሮቹን ማግኘት ወይም ምስክርነታቸውን መቀበል በማይቻልበት ሁኔታ አጥፊ ናቸው ተብለው በከባድ ወንጀል የሚከሰሱ ሰዎች ሳይጠየቁ የሚቀሩበት ሁኔታ ተፈጥሮ የህዝብ ጥቅም እንዳይጎዳ ምስክርነታቸው ሳይባክን ጠብቆ ማቆየት¹ ነው።

እነዚህ ሁኔታዎች በሌሎች ሁኔታ ምስክሩ ጉዳዩ በሚቀርብበት ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት ላይ ቀርቦ ምስክርነቱን መሥጠት አለበት። ምስክሩ ቀርቦ ከተደመጠ በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድ ቤት የተሰጠው የምስክርነት ቃል አይቀርብም። የሚቀርብበት ምክንያትም የለም። ማስረጃን የምንጠብቀው ምስክርነቱ አስፈላጊ ነው የተባለው ሰው በማይኖርበት ጊዜ የሰጠውን ምስክርነት ፍርድ ቤቱ በማስረጃነት እንዲመዘነው ለማድረግ ነው። ምስክሩ በቀረበ ጊዜ ግን ራሱ ቀርቦ ምስክርነቱ እየተፈተነ መመስከር አለበት፤ እንጂ ራሱ ቀርቦ የሰጠውን ምስክርነት ዓቃቤ ህግ ባልተስማማው ጊዜ በዚህ ፋንታ

በቀዳሚ ምርመራ አድራጊው ፍርድ ቤት የተሰጠው ምስክርነት በአካል ቀርቦ የተሰጠውን ምስክርነት እንዲተካለት ሊጠይቅ አይችልም። የህጉ ድንጋጌ በዚህ ዓላማ ላይ የተመሠረተ አይደለም። ስለሆነም ተፈላጊው ምስክር ቀርቦ ምስክርነቱን በሰጠበት ሁኔታ የሥር ፍርድ ቤት ይኸው ምስክር በቀዳሚ ምርመራ አድራጊው ፍርድ ቤት የሰጠውን ምስክርነት ተቀብሎ በችሎት የሰጠውን ቃል እንዲተካው አድርጎ ማስረጃውን መዘና መወሰኑ ስህተት ነበር። በሌላ አባባል በቀዳሚ ምርመራ አድራጊው ፍርድ ቤት ላይ አመልካች የተከሰሰበትን የወንጀል ድርጊት ስለመፈጸሙ ለማሳየት ዓላማ በማስረጃነት ሊቀርብ አይገባም ነበር ብለናል። በዚህ ረገድ ስህተት ተፈጽሟል።

በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድ ቤት የተሰጠ ምስክርነት ሊቀርብ የሚችልበት ሁለተኛው መንገድ የምሥክሩን ተዓማኒነት ጥያቄ ውስጥ ለመጣል ዓላማ ነው። ይህ በህጉ ላይ በግልጽ አልተመለከተም። ይሁንና በወ.መ.ሥሥ.ህ.ቁ. 145 (2) ላይ እንደተመለከተው በፖሊስ ምርመራ ጊዜ የተሰጠ ምስክርነት በአካል በፍርድ ቤት ቀርቦ የመሰከረውን ሰው ተዓማኒነት ጥያቄ ውስጥ ለመጣል² (for the purpose of impeachment) የምንገለግልበት ከሆነ በቀዳሚ ምርመራ አድራጊው ፍርድ ቤት የተሰጠን ምስክርነት ለተመሳሳይ ዓላማ (for stronger reasons) የማንገለገልበት ምክንያት የለም። ልንገለገልበት እንችላለን። ይህ ምስክርነቱን በማስረጃነት ከመቀበል የተለየ ነው። በማስረጃነት ስንቀበለው ክስ የቀረበበትን ወንጀል የሚያረጋግጥ መሆን አለመሆኑን እንመረምራለን። የምስክሩን ተዓማኒነት ጥያቄ ውስጥ ለመጣል ዓላማ ስንጠቀምበት ግን ምስክርነቱ ከግምት ውስጥ ሳይገባ እንዳለ ውድቅ እንዲሆን እናደርጋለን። ዛሬ አንዱን ነገ ሌላውን የሚናገር ሰው ቃሉ ዕምነት የሚጣልበት

¹ በኢትዮጵያ የወንጀልኛ መቅጫ ሥነ-ሥርዓት ውስጥ የቀዳሚ ምርመራ ማድረግ ዋና ዓላማ ማስረጃን ጠብቆ ማየት ነው። የድንጋጌው ይዘት የሚያሳየው ይህንን ነው። በሌሎች አገሮች ግን ዋና ዓላማው የዓቃቤ ህግ ማስረጃ ለክስ የሚያበቃ ምክንያት ያለው መሆን አለመሆኑን ለመመርመር (for the purpose of screening) ነው። በዚህ ዓላማ ምስክርነትን ተቀብሎ መመርመር ማስረጃን ዕግረ-መንገድ (incidentally) ጠብቆ የማየት ሚና ሊጫወት የሚችል ቢሆንም ዋናው ዓላማ ግን የዓቃቤ ህግ ያልተገባ ተግባር ለመቆጣጠር መሆኑን ማሰብ ያስፈልጋል።
² የድንጋጌው ሌላ ዓላማ በወ.መ.ሥሥ.ህ.ቁ. 145 (1) ላይ እንደተገለጸው ምስክርነቱ በማስረጃነት ከሌሎች ማስረጃዎች ጋር ተገናዝቦ እንዲታይ ማድረግ ነው።

ባለመሆኑ ለምስክርነት የማይበቃ ነውና (unworthy to testify) የርሱን ቃል ከሌላው ምስክር ቃል ጋር እያመሳከርን አስረጃነቱን አንመዘንም ማለት ነው። ስለሆነም የዓቃቤ ህግን ጥያቄ ከዚህ አንጻር ማየት የሚገባ ይሆናል። ነገሩን በዚህ መንገድ ስናየው ምስክሯ በቀዳሚ ምርመራ አድራጊ ፍርድ ቤት አመልካች የተከሰሰበትን የወንጀል ድርጊት እንዴት እንደፈጸመ ብታስረዳም በከፍተኛው ፍርድ ቤት ቀርባ ወንጀሉን አለመፈጸሙን ያስረዳች በመሆኑ ምስክርነቷ ዕምነት የሚጣልበት አይደለም። ስለሆነም ምስክሯ በከፍተኛ ፍርድ ቤትም ሆነ በቀዳሚ ምርመራ አድራጊው ፍርድ ቤት የሰጠችውን ምስክርነት በሙሉ የሚታመን ባለመሆኑ³ ከፍ ሲል በተጠቀሱት ምክንያቶች ውድቅ አድርገዋል።

ነገሩ እንዲህ ከሆነ ዓቃቤ ህግ በአመልካች ላይ ክሱን ለማስረዳት ያቀረበውን ሌላ ማስረጃ ማየት ያስፈልጋል። አንዱ የሚችል ልጅ አንደኛ የዓቃቤ ህግ ምስክር በእናታቸው ላይ እንዳትመስክር አስፈራርቷታል በሚል ተከሶ እንዲከላከል ብይን የተሰጠ መሆኑን ያሳያል የተባለው ማስረጃ ነው። ማስፈራራቱ ተረጋግጦ እንዲከላከል ብይን መሰጠቱ ዕውነት ነው። ነገር ግን አመልካች የቀረበበትን ክስ ተከላክሎ በነፃ እንዲሰናበት የተወሰነ በመሆኑ ማስረጃው አመልካች የተከሰሰበትን ወንጀል ስለመፈጸሙ የሚያረጋግጥ ነው ማለት አይቻልም። ተወስኖበት ቢሆን እንኳ ከፍ ሲል በተጠቀሱት ምክንያቶች አመልካች የተከሰሰበትን የወንጀል ድርጊት የፈጸመ ስለመሆኑ የሚያረጋግጥ አይሆንም።

ሌላው በአመልካች ላይ የቀረበው ማስረጃ በሥር ፍርድ ቤት አንደኛ ተከላሽ የነበረችው ጎጃም አዘነ በወ.መ.ሥ.ሥ.ህ.ቁ 35 መሠረት የሰጠችው የዕምነት ቃል ነው። በዚህ የዕምነት ቃል ላይ አመልካች በክስ የቀረበበትን የወንጀል ድርጊት ስለመፈጸሙ ይገልጻል። ይህ የዕምነት ቃል ጎጃም አዘነ በራሷ ላይ ለቀረበባት ክስ አስረጃ ሊሆን ከሚችል በቀር በአመልካች ላይ አስረጃ ሆኖ ሊቀርብ የሚችል አይደለም። ሌላ ማስረጃ ደግሞ አልቀረም። ስለሆነም አመልካች የቀረበበትን ክስ የፈጸመ ስለመሆኑ የሚያሳይ በቂ ማስረጃ ዓቃቤ ህግ አቅርቧል ማለት አይቻልም። ስለሆነም አመልካች በሥር ፍርድ ቤት በተከሰሰበት የወንጀል ድርጊት ጥፋተኛ ሊባል አይገባም ነበር። ከክሱ በነፃ ሊሰናበት ይገባል። ስለሆነም የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

የምሥራቅ ጎጃም መስተዳድር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ. 0219053 ግንቦት 22 ቀን 2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው የጥፋተኝነት ውሳኔ እና ግንቦት 23 ቀን 2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው የቅጣት ውሳኔ መሠረተዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ሽረነዋል።

ዓቃቤ ህግ በአመልካች ላይ ያቀረበው ማስረጃ አመልካች የተከሰሰበትን የወንጀል ድርጊት ስለመፈጸሙ በበቂ ማስረጃ ማረጋገጥ ያልቻለ በመሆኑ አመልካች ከቀረበበት ክስ በነፃ ሊሰናበት ይገባል ብለናል።

³ አንዱን ወይም ሌላውን ምክንያት በማንሳት አንዱን መጣል እና ሌላውን መቀበል በወ.መ.ሥ.ሥ.ህ.ቁ. 144 ላይ ምስክርነቱ የሚቀርብበትን ውስን ሁኔታ መጣስ ይሆናል።

ትዕዛዝ

የክፍሉ ማረጋገጫ ቤት አመልካች ከቀረበበት ክስ በነጻ እንዲሰናበት የተወሰነ መሆኑን ተረድቶ የታሰረበት ሌላ ምክንያት ከሌለ በቀር በዛሬው ዕለት ከዕሥር እንዲለቀው የመፍቻ ትዕዛዝ ይጻፍ።

መዝገቡ ተዘግቷል። ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።
ያስቻሉት ጻዕኝ ፊርማ አለበት።